

Kun yksikin ymmärtää

Heimo Karjalainen

A large, light pink, wavy shape that spans the width of the page, starting from the left edge and ending at the right edge, positioned below the author's name.

Kun yksikin ymmärtää

Heimo Karjalainen

Kun yksikin ymmärtää

Heimo Karjalainen

Kun yksikin ymmärtää

“ Ei mittää niin pahhaa, ettei jottain hyvvääkii”

” Ilo pintaan, vaik syvän märkänis”

” Antaa hevosen surra, sill on iso pää ja harvass korvii”

Copyright © 2023 Pegaros Oy

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN:

978-951-56-8219-2

1. luku

Oli tuiskuttanut. Kapea kylätie oli aivan tukossa. Linja-auto oli jättänyt harjun päällä kyydistään keski-ikäisen naisen ja neljä lasta. Mäen reunassa oli valtava puuliiteri, jonka laajasta suuaukosta näkyi kasoittain parimetrisiä koivuhalkoja.

- Mahtaa olla ison talon tarpeisiin, nainen mietti näkymää silmäillessään.

Hän huokaisi syvään ja raskaasti kerätäkseen voimia tulevaan. Edessä oli kolmen kilometrin taival umpihankea.

Lapsista vanhin oli naisen oma, nuorimmainen - Juulia nimeltään. Tytöllä oli ikää kymmenen vuotta. Kolme lapsista olivat naisen vanhimman tyttären - tyttö ja kaksi poikaa. Tyttö oli heistä vanhin - kuusivuotias. Kasteessa hänelle oli annettu nimeksi Marja-Liisa, mutta Liisaksi häntä sanottiin. Vanhempi pojista oli noin neljän ikäinen ja nuorempi alle kaksivuotias. Katri-mummo otti isomman pojan, Tapanin, selkäänsä ja matkakassin toiseen käteensä. Juulia, pienempien lasten täti, otti pikku-Heikin selkäänsä. Liisa sai pienimmän kassin raahatakseen.

Kummallinen kulkue lähti tarpomaan joten kuten eteen päin. Mummo kulki edellä tehden mahdollisimman lyhyitä askelia, jotta takana paarustavat lapset taakkoineen pystyisivät asettamaan jalkansa valmiisiin jälkiin. Alkumatka oli peltoaukeaa,

jonka yli talvinen viima puhalsi tuiskuttaen yhä lisää lunta tien täytteeksi.

Parhaat päivänsä nähnyt ulsteri Katri-mummon päällä suojasi kohtalaisesti viimalta. Toisaalta se myös painoi melkoisesti. Kädessä oleva kassi ei sekään ihan kevyt ollut. Kun toinen käsi piteli vielä Tapania kiinni, oli tasapainonkin säilyttämisessä täysi työ. Pojan hentoiset kädet olivat kiertyneet mummon kaulan ympärille painaen aika ajoin henkitorvea.

Katri oli ikänsä tehnyt kovaa ruumiillista työtä, joten hän oli peräänantamaton. Sen puolesta hän olisi raahannut vaikka kaikki kersat kainalossaan. Keuhkoastma, joka äityi vaivamaan erityisesti kylmillä ilmoilla, alkoi taas ottaa otettaan. Hengitys alkoi hiljalleen vinkua. Se oli ensimmäinen varoitus lähestyvästä kohtauksesta. Katri yritti olla ajattelematta sitä ja painaltaa vain päättäväisesti eteen päin. Samalla hän kuitenkin tiedostamattaan pidatti hengitystään, jotta lapset eivät kuulisi ahdistunutta hengenhoukkomista. Pelästyisivät turhaan, Katri ajatteli. Hän oli aina pyrkinyt kätkemään vaijansa muiden katseilta. Ei toisten tarvitse tietää ja nähdä kaikkea, on niillä omiakin murheita. " Ilo pintaan, vaik syvän märkänis", oli hänen karjalainen mummonsa jo aikanaan opettanut. Pitää pystyä selvittämään omat vastukset itse.

Levottomuus ja hätä lasten puolesta pahensi tilannetta. Pelko tuiskuun tuupertumisesta kovensi kohtausta. Fyysinen

ja henkinen ahdistus ottivat yliotteen. Keuhkoja rupesi puristamaan. Rajut yskänpuuskat pakottivat Katrin laskemaan pojan selästään ja kassin kädestään ja kyykistymään hankeen. Sitkeä lima lähti keuhkoista liikkeelle tukkien yhä pahemmin hengitysteitä. Keuhkot supistuivat ja anoivat hädissään happea. Vinkuvin kähisevin äänin hän huusi Juuliala apuun:

- Lääkepullo... ota se miun käsilaucust...anna pian tänne...mie en jaksa..

Juulia ei ollut tilanteessa ensimmäistä kertaa, mutta nyt oltiin oudossa ympäristössä, tuulessa ja tuiskussa taivasalla. Muulloinkin tilanne oli tarpeeksi pelottava. Näytti ja kuulosti siltä kuin äiti saattaisi minä hetkenä hyvänsä tukehtua ja vaikka kuolla... Tyttö laski Heikin lumihankkeen ja alkoi hätäisin sormin kaivaa laukusta lääkepurkkia esille. Sormet tavoittivat pienestä purkista tabletin. Lääkkeen nimi oli niin vaikea, että Katri sanoi sitä "tihvetryyniksi". Katri laittoi pienen tabletin kielen alle, jossa se alkoi liueta ja hitaasti helpottaa oloa.

Pienemmät lapset katsoivat ymmyrkäisin silmin tilannetta. He eivät tajunneet, mistä oli kyse. Kova rykiminen oli saanut mummon kyynelkanavat aukeamaan. Katri pyyhki valkoiseen kangasnenäliinaan nenäänsä:

- Joha ol helppo turistaa, ko nenä juoks iha itseksse, Katri tuumasi jo nauruun pyrkivin kasvoin.

Hän pyyhkäisi silmäkuopistaan loputkin kyynelhelmet. Tapani tutkaili mummoa tarkkana ja totisena ja sanoi:

- Elä mummo itke, kyl mie kävelen itekin. Mie oon jo iso poika.

Katri kaappasi pojan kainaloonsa ja virkkoi:

- Ei siun tarvii, kyl mummo viel jaksaa siut kantaa, koha viel vähä aikaa hengähän. Kanna sie sit minnuu, ko mie tuun nii vanhaks, etten ennää jaksaa ees kepeil kulkee.
- Ja valmasti kannan, tokaisi poika, jolla yksi kirjain tahtoi vielä olla hakusassa.

Monen pysähtymisen jälkeen määränpää alkoi häämöttää.

Mummo oli ainoa, joka oli tästä porukasta paikan nähnyt etukäteen. Hän oli käynyt tekemässä veljensä avustuksella kaukat ja samoin veli oli ollut apuna, kun vähäiset muuttotavarat oltiin rajattu hevospelillä perille.

- Iha koht ollaa perill. Het seuraavan mäen takant se jo näkky, mummo rauhoitteli jo kitisemään rupeavia väsyneitä pienimpiä.

Vasemmalla puolella tietä näkyi suuri maalaistalo. Se erottui hämärtyvässä talvi-illassakin hyvin, sillä se oli kaksikerroksinen ikkunarivistöistä päätellen. Alakerran ikkunoista loisti kirjas valo. Aivan tien varressa oli jyhkeä kavinavetta ja toisella puolella tietä suurehko lato.

- Heti tuon laon takan on meijä mökki, mummo sanoi.
- Onkse noin pien, Juulia kysyi. Meilhä ol Lappeell paljo isompi talo.

Harmaa mökki kyyhötti pienen mäen kupeessa, kuusimetsän reunassa. Kaksi pientä ikkunaruuutua näkyi tielle päin.

Tieltä ei päässyt aivan suoraan mökin pihaan, vaan oli kierrettävä mäen ympäri ja tultava pihaan koukaten. Tiellä oli sentään jossain vaiheessa käynyt aurastraktori, mutta mökille ei ollut minkäänlaista uraa. Lunta oli runsaasti ja viimeiset pari sataa metriä olivat koko taipaleen ankarimmat. Vihdoin oltiin kuitenkin mökin pihassa. Mummo laski taakkansa maahan, samoin tekivät lapset. Pikku-Heikki istutettiin kasien päälle, muuten hän olisi uponnut silmiä myöten pehmeään hankeen.

Katolla oli paksu lumikerros, mutta räystäään reunasta huomasi, että katto oli katettu päreillä. Pihalle päin oli yksi ikkuna. Kolme puista porrasaskelmaa johti ulko-ovelle, joka oli lukittu suurella riippulukolla. Katri rupesi kaivamaan avainta ulsterinsa taskusta. Hän potki saappaillaan enimpää lumia porrasaskelmilta pois ja aukaisi oven. Pimeä eteinen ja ummehtunut haju löyhähtivät vastaan. Katri ei sitä haistanut, sillä astman aiheuttaman allergisen nuhan vuoksi hänen hajuistinsa oli olematon.

Juulia seurasi äitiään eteiseen, josta johti ovi pieneen keittiöön. Hämärästä huolimatta silmä tavoitti seinälle kiinnitetyn öljylampun, johon raapaistiin tuli. Lepattava liekki valaisi joten kuten vaatimattoman kokoisen huoneen. Keittiössä oli hella ja leivinuuni. Yhdellä seinustalla oli peltipinnoitteinen tiskipöytä ja toisella seinustalla oli pöytä ja kolme tuolia. Seinät oli vuorattu puoliväliin asti vihreillä laudoilla ja yläosassa oli vaaleaa pinkopahvia.

Keittiöstä johti ovi aavistuksen verran isompaan huoneeseen, jossa oli heti oven suussa oikealla tiilistä muurattu uuni. Tiilet lienevät olleet satunnaisia jäännöskappaleita, koska ulkonäköä oli yritetty parantaa vihreällä maalilla. Huoneessa oli kaksi hetekaa, pieni pyöreä pöytä, neljä tuolia, liinavaatelipasto ja pieni kirjoituspöytälipasto. Katossa roikkui hieman isompi öljylamppu kuin keittiössä. Siinä oli metallinen lampunvarjostin. Katri raapaisi tulen lamppuun ja silmäili tarkemmin ympärilleen. Tähän pitäisi asettua pienten lasten kanssa. Hän istahti hetkeksi tuolille, risti kätensä ja rukoili puoliääneen:

- Voi, hyvä Jumala, anna miul voimii selvitä täst. En mie pyyvä mittää itsellein, mie vaa toivon, et näihe lapsiin ei tarvitsis joutuu kovast kärsimää. Mie en taho, et hyö joutuisiit lastekottii. Olkoo koti vaik kurjakii, nii ain koti on kuiteki koti.

Kohta koko katras oli sisällä. Vaatteita ei voinut kuvitellakaan riisuttavan, sillä huoneessa ei ollut juuri sen lämpimämpää kuin ulkona. Mummo alkoi jaella tottuneesti komentoja:

- Juulia, hae kuurista puita, nii mie paan uunin lämpiämmään. Liisa saa hoitaa Heikkii ja Tapanii. Mie haen kaivolt vettä ja Juulia saa laittaa tulen hellaan, niin saahaa kuumaa vettä. Juuvaa sajuja ja syyvää vähä voileipää. Pienemmil pitäis hakee naapurist maitoo. Mie kuulin, et seuraavas talos on paljo lehmii. Sielt vois käyvä kysymäs maitoo. No, mut asia kerrallaan.

Kun tulet oli saatu räiskymään niin uunissa kuin hellassakin, tunnelma parani selvästi. Liekit leimusivat uunin sisäluukkujen raosta ja pojat keskittyivät tuijottamaan kellanpunaista tulimerta. Mummo kolisteli peltiämpäriä kauhoen sieltä jäistä vettä kattilaan. Veden saaminen kaivosta olikin tuottanut melkoisia vaikeuksia. Katrin oli pitänyt hakata ensin pitkällä kepillä jään pinta rikki, mutta syntynyt aukko oli niin ahdas, että vaati melkoista taiteilua saada veivattua kettingin päässä oleva ämpäri pienestä aukosta veteen ja vieläpä pinnan alle. Monen turhan ylös-alas- veivailun jälkeen se oli onnistunut.

Saatuaan askareet auttavasti alkuun, Katri päätti lähteä hakemaan maitoa. Hän vannotti Juuliala huolehtimaan puiden lisäämisestä molempiin tulisijoihin sekä vahtimaan tarkasti, etteivät pienemmät ipanat pääsisi polttamaan itseään. Talvesta ja sen myötä runsaasta lumesta pärekatolla oli ainakin yksi hyöty: Ei pääse piipusta sinkoilevat kipinät sytyttämään kattoa palamaan. Siitä oli Katrille jäänyt elinikäinen trauma. Eräänä kesäisenä, kuumana päivänä Katrin ollessa töissä vaneritehtaalla, vanhin tytär Sinikka oli päättänyt yllättää äitinsä paistamalla karjalanpiirakoita. Piirakanpaisto oli kuullut karjalaiseen lauantaipäivään jo ammoisista ajoista. Hän oli monta kertaa auttanut äitiään siinä puuhassa ja osasi kyllä tehdä kaikki asiaan kuuluvat toimet. Hän oli jo rippikoulunkin käynyt. Sinikan isä oli itse rakentanut talon sodan jälkeen, kun entinen koti oli jäänyt Kannakselle. Kirvesmiehenä

hänellä oli siihen tarvittava taito omissa käsissään. Tuomas-kin oli töissä, niin kuin siihen aikaan oltiin aina lauantaitsinkin. Sinikka oli saanut piirakkapuuron keitettyä ja ruistaikinan kaulittua pyöreiksi levyiksi. Hän vilkaisi leivinuuniin. Siellä oli enää punaisena hehkuva hiilikerroso. Hetken päästä ne voisi vetää hiilikoukulla ämpäriin ja viimeistellä jälki kostealla katajaluudalla, jotta piirakan pohjiin ei tarttuisi hiilipaloja ja tuhkaa. Hän oli käynyt uunin lämpiämisen aikana useita kertoja ulkona tarkistamassa, ettei vain kipinöitä ole sinkoillut kuiville päreille. Hän muisti hyvin äitinsä opetukset.

Tottunein käsin Sinikka kauhoi riisipuuroa muutaman levyn päälle ja tasoitti kerroksen veitsellä. Näppäriin sormin hän alkoi rypyttää ruiskuoren reunuksia puuron päälle saaden aikaan soikean muotoisia piirakoita. Hän totesi tyytyväisenä, että piirakoita syntyi ripeään tahtiin. Jälki ei ollut vielä ehkä yhtä viimeisteltä kuin äidillään. Sinikan luonne oli sen verran hätäinen, ettei hän jaksanut kiinnittää riittävästi huomiota työn laatuun. Hänestä tärkeintä oli saada nopeasti tuloksia. Hehkuvat hiilet sihahtelivat pudotessaan peltiämpäriin veteen, kun Sinikka veteli niitä hiilikoukulla uunin perältä. Kipinät sinkoilivat uunissa ympäriinsä ja ampaisivat savupiipun imun vetäminä kohti korkeuksia. Tyttö urakoi posket kuumuudesta hehkuen työn loppuun. Hiilisanko kädessään hän lähti noutamaan ulkoa katajaluutaa viimeistelläkseen uunin pohjan. Palatessaan pihapolkua tuvalle päin, Sinikka muisti jälleen vilkaista katolle päin. Ensimmäiset liekit nuolivat jo ahnaasti kuivia päreitä.

Katri sitoi huivia tiukasti päähänsä. Hän ei sitonut sitä kiinni leuan alta, niin kuin useimmat tekivät, vaan niskan taakse nutturalle. Hänellä oli pitkä puoleen selkään asti ulottuva miltei musta tukka, jonka hän oli käärintä tiukalle nutturalle. Se sai hänet näyttämään ikäistään vanhemmalta. Myös suru ja murhe olivat saaneet otsan uurteet syvenemään ja tummat hiukset paikoin harmaantumaan. Silmät olivat vihertävän ruskeat. Tuomas oli kuollut kolmisen vuotta sitten syöpään. Katri oli rakastanut miestänsä syvästi ja uskollisesti koko avioliiton ajan. Yhteistä liittoa ehti kertyä lähes 25 vuotta.

”Kunnes kuolema teidät erottaa...” Katri muisti papin sanat, jotka hän otti hyvin kirjaimellisesti. Hän ei ollut Jumalalle katkera, mutta surua hän ei pystynyt sydäimestään koskaan pyyhkimään. Sitä hän kuitenkin ihmetteli, miksi Luoja salli Tuomaksen selvitä täpäristä tilanteista rintamalla, mutta otti sitten hänet pois kesken jälleenrakennuksen aikaa ja keskellä aikaa, jolloin kaikkein kipeimmin olisi tarvittu miehistä tukea turvaa. Olisi saanut edes sotallesken eläkettä. Nyt ei tullut minkäänlaista sosiaaliturvaa.

Naapuri oli vain parin sadan metrin päässä Katrin harmaasta mökistä. Talo oli valkeaksi maalattu. Siinä oli kaksi kerrosta. Alakerrassa oli tien puolella suuret ikkunat. Siinä näytti olevan kauppa. Katri meni pihan puolen ovelle, kopisteli lumet jalkineistaan ja vetäisi ulko-oven auki. Porstuasta johti ovi sisätiloihin. Hän koputti arasti oveen.

Evakkotaipaleella toisten nurkissa asuminen oli saanut hie-
man varovaiseksi. Siirtolaisiin oli suhtauduttu niin monella ta-
valla. Vastaanotto ei aina ollut ollut kovin myötämielinen.
Katri oli evakkoaikana ollut niin Hämeessä kuin ruotsinkieli-
sellä Uudellamaalla. Nyt oltiin Hämeessä.

Hän koputti uudelleen vähän kovempaa, mutta edelleenkään
kukaan ei vastannut. Katri tarttui ovenkahvaan. Ovi aukesi
sisähalliin, josta johti ovi kolmeen suuntaan. Kirkas sähkö-
lamppu valaisi sisätilaa. Hän huhui:

- Onks tääll kettää koton?

Ei vieläkään vastausta. Hän raotti vasemmalle johtavaa
ovea. Siellä oli maalaistalon suurehko tupa. Kaappikello al-
koi kaiuttaa kuuden lyöntejään.

- Ovatkin varmaan vielä navetalla, Katri tuumaili.

Karjakeittiön ovesta tulvahti höyryä kylmään ulkoilmaan. Pa-
dan alla paloi tuli, sillä maitoastiat piti pestä huolellisesti kuu-
malla vedellä lypsämisen jälkeen. Lämmintä vettä tarvittiin
myös lehmien utareitten pyyhkimiseen. Karjakeittiössä oli
kaksi maitotonkkaa, joista toinen oli jo asetettu jäälohkareilla
viilennettyyn vesialtaaseen. Toinen oli vielä lattialla ja siinä
oli maitosiivilä päällä, josta saattoi päätellä, että lypsäminen
oli vielä kesken.

- Täälthä mie saankii tuoretta maitoo lapsill, jos hyö-
vaa ovat valmiita muutaman litran myymään, Katri
aprikoi puoliääneen.

Tuttu navetan tuoksu löyhähti vastaan Katrin nykäistessä oven auki. Sen verran voimakas tämä haju oli, että Katrin heikkokin hajuaisti sen erotti. Siinä oli lantaa, lämmintä maitoa, lehmien ominaisuoksua sekä kuivaa heinää, kesää ja aurinkoa. Talon isäntä oli lykkäämässä lapiolla sonto-kourussa lantaa kohti peräseinällä olevaa luukkua. Emäntä oli kyykistyneenä lehmän vierelle. Rytmikkäät, vuoroin puristavat, vuoroin hellittävät vedot suhauttivat maitoa vetimistä kiiltävään ämpäriin. Molemmat olivat selin oveen päin. Lehmä oli kymmenkunta. Niistä puolet oli sarvipäisiä, kirjavia Ayrshire-lehmiä ja puolet ruskeita, nutipäisiä suomenkarjan lehmiä.

- Iltaa. Täälhäh taitaatkii olla nii isäntä ko emäntäkkii paikall.

Isäntä käännähti katsomaan ovelle yllättäen ilmestynyttä tulijaa.

- Ehtoota vaan...

Ystävällisesti tuikkivat silmät tuuheitten kulmakarvojen alla katsoivat kysyvinä Katria. Isännän äänen havahduttamana emäntä käännähti jakkarallaan mieheensä päin.

- Jaa että mitä lajia?

Emännän lausahdus tarkoitti lyhyesti sanottuna samaa kuin "tä" eli "mitä sää sanoit". Isäntä sanoi, että saatiin näemmä vieras.

- Jaa, ehtoota vaan. Mää en nääs tahro aina heti kuulla tällä oikeella korvalla.

Emäntä kiiruhti pystyyn jakkaraltaan. Katri riensi käsi ojossa emäntää kohti. Sanotaaha oikein käsipäivää.

- Mie oon Kuisma Katri tuost likeisest mökist. Myö tullii justii pesueen kans sinne, eikä miul oo lapsill yhtää maitoo. Mie tulin kysymää, jos työ voisitta myyvä miul muutama litran.

Emäntä puristi vahvan naisen otteella Katrin kättä ja sanoi:

- Mää oon Hakalan Alli ja toi meirän mies on Elmeri. Tuus ny sääkin Elmeri sanoon vieraalle ehtoota.

Edelleen tarkasti vierasta tutkailevat silmät hakivat tulijan katsetta. Katri katsoi rohkeasti takaisin, niin kuin rehellisellä asialla oleva ihminen tekee. Isäntä pani merkille tämän. Suu vetäytyi hymyyn, kun hän ojensi kätensä.

- Kyllä meiltä aina sen verran maitoo liikenee. Tartteehan mukuloitten kurkunkostuketta saara. Oottekin siirtoväkkee – puhheestanne päätellen meinaan. Tällä kylällä on ennestäänkin jo muutamia karjalaisia. Seppäset ja Rämöt ny ainakin tulee mieleen. Ei o helppoo ollu karjalaistenkaan elämä soran jälkeen. Tarttee sitä uutta naapuria auttaa alkuun, sano.

Ilmari puhui pitempään kuin yleensä. Hämäläisten laulun sanat kuvasivat hyvin tätä isäntää. ” Jos miestä missä tarvitaan, maan eestä vaikka kaatumaan...”

Katrin silmät kostuivat liikutuksesta. Samalla kasvot jo kuitenkin hymyilivät läpi kyynelten.

Elämään uteliaasti suhtautuva pieni poika, Heikki, kasvaa aikuiseksi haastavissa oloissa syrjäisellä maaseudulla. Heikin matkaa seurataan tämän syntymästä täysi-ikäisyyden kynnykselle. Heikki jakaa pienen mökin ja sen arjen mummonsa, sisarustensa ja tätinsä kanssa. Lasten vanhemmat ovat eronneet. Äiti on töissä pääkaupungissa ja vierailut lasten luona rajoittuvat muutamaan kertaan vuodessa. Isän vierailut puuttuvat kokonaan.

Kasvatusvastuun kantava mummo on kouluja käymätön, syvästi uskovainen ihminen, jonka moraali- ja kasvatusperiaatteet ovat peräisin raamatun opeista. Omantunnon ääni asettaa oikean ja väärän paikoilleen. Heikin taivalta rasittavat häpeä köyhyydestä ja varhainen vastuu aikuisten töistä. Heikin turvana ovat kuitenkin rakkaiden läheisten huolenpito ja tuki, joka antaa uskoa ja kannustaa kohti haasteita. Ja niitä päin urhea optimisti kulkeekin - peloistaan huolimatta.

